Dames en heren,
Ik heb mijzelf de vraag gesteld of wellicht jaloezie bij mij een rol speelt.
Er zijn een aantal mensen, die menen, dat socialisten jaloerse mensen zijn, die het minder goed gaat en die de zon niet in het water kunnen zien
schijnen. Het antwoord op die vraag, die ik mijzelf stel, moet geloof ik zijn: nee. Ik ben gezond, heb plezier in het werk; "m'n liefje, wat wil je nog meer". Maar ik heb - en ik hoop, dat u daarvoor enig begrip kunt opbrengen - in de afgelopen dagen wel eens gedacht aan Amerikaanse collega-politici, die, zoals we weten, hun teksten wel eens laten maken door mensen, die daar speoiale gaven voor hebben. Zelfs Kennedy, weten wij, had mensen die voor hem teksten maakte. Dat zal bij mij niet het geval zijn, vanmiddag. Het is niet een broodje, geleverd door een koude bakker, het is van een warme bakker, om met Gerda te spreken. Nu moet ik u bekennen, dat de rijstijd wel een beetje kort is geweest en dat kan wel eens minder goed zijn voor de kwaliteit van het produkt; ik weet dus niet of het voldoende knappend en geurig en smakelijk zal zijn.
Ik ben u natuurlijk een antwoord schuldig op de vraag die u zich zult hebben gesteld waarom ik zo "brozaïsch" moest beginnen vanmiddag. Is daarvoor een reden? Ja, ik zie die reden. Op 6 maart 1945, nu op de dag af 20 jaar geleden, moesten de inwoners van Amsterdam het met één pond brood per hoofd in de week doen. Dat was een zeldzame schat, maar toch onvoldoende groot, om te verhinderen, dat hier in die hongerwinter in het westen van het land enkele tienduizenden mensen als gevolg van ondervoeding zijn gestorven.
6 maart 1965, vandaag; u, die aan de tafels hier in dit gebouw hebt gezeten, weet wat er teveel was , hier in Amsterdam, vanmiddag. Niet in Bangkok, niet in het Djokjase niet in Columbia, niet in de Congo, en waarschijnlijk ook niet in vele streken van het in bevolking talrijkste land van de wereld, van China.
Een rapport van de Voedsel- en landbouworganisatie van de Verenigde Naties, net enkele weken geleden, uitgebracht, vermeldt, dat in de voorbije vijf jaar de toeneming van de voedselproduktie bijna gelijk is geweest aan de toeneming van de bevolking. De bevolkingstoename in de gehele wereld is ongeveer twee procent per jaar; dat is evenwel een gemiddelde, want in vele delen van de wereld is de bevolkingstoename hoger dan 2%. Soms 2 1/2, soms 3, en in heel extreme gevallen zelfs 4%. In diezelfde streken was de toename van de voedselproduktie dikwijls lager dan 2%.
Toeneming van de voedselproduktie met 2% per jaar - het is nog niet zo heel erg lang

geleden in dit land dat dit een knappe prestatie van de boeren was Over het voedseltekort zullen er wellicht mensen zijn, die zeggen: "Dat gaat ons niet aan, daar moeten zij zich maar mee redden".
Wanneer er nu in Nederland en in andere welvarende landen velen sterven, omdat ze tevéél eten, dan kunnen wij zeggen: "Dat moeten ze zelf maar weten".
Maar laten wij bedenken, dat wij dat niét kunnen zeggen, wanneer elders in de wereld mensen van honger sterven. Wij moeten daaruit consequenties trekken. Daarmee bedoel ik niet, dat wij liefdadigheid zouden moeten betrachten.
Ik bedoel daarmee, dat hier een plicht is tot helpen.
Zo'n 100 jaar geleden is in ons land de socialistische strijd begonnen.
Dat was een strijd tegen onwetendheid, tegen dwingelandij, tegen woekerrente, tegen bijgeloof, tegen uitbuiting van de kleine boeren door landeigenaren. Diezelfde strijd, diezelfde moeilijkheid, diezelfde positie kennen wij nu nog in vele streken van de wereld.
"Op een ander vlak", zal men misschien zeggen. Maar laten we dan bedenken, dat 100 jaar geleden de afstand, laat ik zeggen, van Leeuwarden tot Den Haag groter was dan nu voor ons de afstand is tussen Den Haag en Bangkok.
De regering van Nederland, onze regering, is tekort geschoten in haar plicht om namens ons, namens het Nederlandse volk, te doen wat zij behoorde te doen. Eén woord van de minister van Buitenlandse Zaken in de afgelopen jaren zou voldoende zijn geweest, om een deel van die plicht te verwezenlijken.
Hij, de populairste man in Nederland', hij, die een machtige centrale politieke positie inneemt; hij alleen al had het voor elkaar kunnen krijgen door zijn fiat te geven aan een grotere bijdrage tot het lenigen van de nood elders in de wereld.
Hij zou daar heel weinig moeite mee hebben gehad, omdat nog tijdens de kabinetsformatie die bal, als ik het zo eens mag zeggen, in het doel was gelegd. Hij had slechts bij de scheidsrechter, bij de kabinetsformateur, bij de minister-president aantekening hoeven te vragen. Die goal was al voor hem gescoord. Hij heeft het niet gedaan. De minister van Financiën, Witteveen, zit op de geldzak en Luns laat hem daar op zitten.
Er zullen wellicht velen zijn, die zeggen dat er ook in eigen land nog zoveel armoede is. Ik weet het. Er is op het Vrouwenbondscongres door onze partijgenoot De Lange nog eens aan herinnerd, dat volgens goede, objectieve onderzoekingen 10% van de Nederlandse bevolking op het bestaansminimum leeft. Maar het gaat hier niet om de vraag, of men of het ene of het andere moet en kan doen. Beide zijn heel wel mogelijk:

én het ene én het andere.
Er is een tweede wereldkwestie, waar onze generatie in de komende jaren voor zal komen te staan, nu al staat. Dat is het probleem van de rassenstrijd.
Ik zal daar op dit moment niet al te veel over zeggen. Ik wil slechts aantekenen, dat op deze voor de toekomst van de wereldvrede beslissende kwestie onze regering bij voortduring lauw heeft gereageerd. Op geen enkele wijze heeft zij laten blijken aan onze bondgenoot - en tegen een bondgenoot kan men zich wat veroorloven, vooral ook wanneer het een krachtige bondgenoot als de Ver. Staten is - aan welke kant zij stond tijdens die dramatische tocht naar Washington. En het was haar zo gemakkelijk gemaakt, omdat ook de Amerikaanse regering, omdat Kennedy duidelijk liet blijken waar hij stond in deze zaak.
Ook heeft de Nederlandse regering het niet nodig gevonden een woord van zacht protest of zelfs maar een woord van teleurstelling te uiten, toen onlangs een Nederlandse delegatie van de Zuidafrikaanse regering de mededeling kreeg, dat zij althans voorlopig, nog niet welkom was. Ook dit kan gelden als een toetssteen van beleid, van standpuntbepaling.
En ik mag er misschien nog eens aan herinneren - want deze dingen houden nauw verband met elkaar, zij hebben te maken met politieke opvatting, met ondergrond, met wat men achter in zijn hoofd heeft, hoe men tegen wereldvraagstukken aankijkt - dat wij in de zomer van 1962 in de Kamer hebben gesproken over Spanje, over het lot, dat de Spaanse regering toen had bereid aan deelnemers aan het Europese Congres in München. Die Spaanse deelnemers zijn ten dele gevangen genomen, ten dele verbannen.
Onze collega Goedhart diende toen namens zeer velen in de Kamer een motie in, om te kennen te geven, dat men daarvan niet gediend was en dat, zolang de mensenrechten in een land als Spanje niet werden erkend, er geen sprake kon zijn van een bondgenootschap van Spanje in een zo belangrijke gemeenschap als de EEG, Het was de Nederlandse regering bij monde vanminister Luns, die de Kamer bij herhaling de aanneming van die motie afried.
Kan dan een klein land in deze grote wereld het wereldgebeuren beïnvloeden? Ja! Ze zou kunnen beginnen met te getuigen en zij zou een voorbeeld kunnen zijn voor de wereld in ontwikkeling, door de wijze van besturen van het eigen land. Ik mag in dit verband wellicht wijzen op Israël, dat zo'n glanzend voorbeeld is voor jonge volkeren, die onder uiterst moeilijke omstandigheden een nieuwe maatschappij moeten ophouwen.

Hoeveel te gemakkelijker zou het ons moeten vallen om zo'n voorbeeld in de wereld te zijn.
De hulp aan arme landen, de rassenonderscheiding, de problemen van de Europese Gemeenschap en de Atlantische Gemeenschap - waarover ik nu niet zal spreken - zijn de terreinen van de buitenlandse politiek, zoals we het nog steeds met een heel ouderwets woord noemen. Een ouderwets woord, omdat in feite deze problemen even binnenlands zijn, even dicht bij ons staan, even sterk ons bestaan beïnvloeden als de oorzaak van de kabinetscrisis een binnenlandse aangelegenheid wordt genoemd.
Ik zal daarover niet veel zeggen Radio- en TV-bestel zijn zonder enige twijfel belangrijke zaken. Wij hebben daar gisteravond uitvoerig bij stilgestaan, wij hebben ons daarover beraden, wij hebben daarop gestudeerd, en

daarmee aangetoond, hoe belangrijk wij het vinden.
Maar wij vinden wellicht toch die kwestie niet zó belangrijk als andere groeperingen, hoewel die daarvan geen blijk geven door de wijze, waaróp zij het hebben bestudeerd. Terecht is door pg. Voogd 'gezegd, dat de andere groeperingen, terwijl ze toch ook al tien jaar dit vraagstuk voor zich hebben zien staan, er op geen enkele wijze duidelijk gestalte aan hebben gegeven. Daarmee zouden zij de indruk kunnen wekken - wanneer men hen op dit punt volkomen serieus nam - dat zij het toch niet zo belangrijk vinden. Zij vonden het evenwel belangrijk genoeg om het „tot een kabinetscrisis te laten komen!

Het is volgens ons lang niet hét belangrijkste. Dit was het eerste commentaar dat ik mocht geven over deze crisis en ik blijf daarbij. Ik geloof, dat dat een juist commentaar was. Deze kabinetscrisis gaat buiten ons om. De vier partijen, die in 1963 elkaar zo hoognodig meesten hebben, zoeken het maar uit. Het heeft bovendien het grote voordeel, dat wij ons vandaag met een aantal andere dingen, die ons volk meer interesseren dan het onderlinge gebeuzel van de vier partijen, kunnen bezighouden.
Ik mag misschien beginnen met u in herinnering te roepen wat onze wezenlijke kritiek is geweest op het vórige en op het kabinet, dat nu pas is afgetreden. Die kritiek was - en die werd niet uitsluitend op deze wijze door ons naar voren gebracht - dat dit kabinet geen visie heeft, geen alomvattende studie van de toekomstige ontwikkeling is begonnen, geen plan heeft gemaakt, onvoldoende coördinatie, onvoldoende samenhang brengt in de problemen, die opgelost moeten worden, onvoldoende leiding geeft aan de

oplossing van de dagelijkse problemen.
En wat is het gevolg geweest? Dat dit beleid zich kenmerkte door opportunisme, van de hak op de tak springen, door het geregeld in tijdnood komen, altijd achter de adem kwam met lange, lange kabinetsvergaderingen. Dit kabinet was onvoorbereid, werd verrast door ontwikkelingen, die men al lang had kunnen zien aankomen. Er is onvoldoende afweging geweest van de deelbelangen, die nu eenmaal ook in onze maatschappij zijn.
Waar kunnen de wetenschap en de techniek, die zich zo ongelooflijk snel ontwikkelen ons brengen? Of beter nog, waar willen wij dat die kennis,
die wetenschap, die technische ontwikkeling ons zullen brengen?
Wij hebben de vermogens gekregen tot kiezen, tot sturen, tot richting geven, tot het doelen kiezen en daar op aankoersen.
Hoe zal die maatschappij in 1970 zijn? Hoe willen wij dat hij zal moeten zijn in 1975 en misschien - een durfal - in 1980? Dat is wat jong Nederland wil weten!
Nu is, dacht ik, het kenmerk van vooruitstrevendheid, dat wij vóór alles de werkelijkheid van vandaag moeten toetsen aan de mogelijkheden die er zijn nu en op korte termijn, en niet zoals maar al te vaak gebeurt ook nog wel eens in onze eigen kring - aan het verleden, om dan tot de conclusie te komen, dat wij het zo heerlijk ver hebben gebracht.
Zo heerlijk ver hebben wij het niet gebracht. Dat wordt pas duidelijk, wanneer men de werkelijkheid van vandaag toetst aan de mogelijkheden van morgen en overmorgen.
Mevrouw Roosevelt heeft haar laatste boekje de titel gegeven "Tomorrow is now".
Morgen dat is vandaag. Als wij de dag van morgen vorm en gestalte willen geven, moeten wij daartoe vandaag al de voorbereidingen treffen. Of eigenlijk hadden wij die gisteren al moeten treffen. Welke wereld willen wij onze kinderen voorbereiden? Het kan zijn, dat wij falen in de uitvoering, dat kan. Maar wanneer wij geen plannen hebben voor die toekomst, dan mag dat, dacht ik, duidelijk gekarakteriseerd worden als het begaan van een doodzonde.
Ik wil nu, voorzitter, enkele van de punten noemen, die naar mijn overtuiging een grote beslissende rol behoren te spelen, wanneer wij onze maatschappij willen omvormen. Uit de aard der zaak moeten, wij de
produktie doen toenemen en richten op die doelen, die wij het belangrijkste vinden. En dan mag ik misschien nog eens opnieuw zeggen, dat dat eerste doel moét zljn dat wij in Nederland komen tot meer en betere, woningen.
Er is al bij de vorige verkiezingsactie door de V.V.D. gezegd: Er is wel woningnood, maar er is geen woningtekort. En dat betekende dan, wanneer men de prijzen en de huren

maar wat meer vrij liet: wel zou blijken dat er geen tekort was. Tja, dat is het befaamde "rationing by the purse", het distribueren, het verdelen door middel van het geld, door middel van de
portemonnaie. Inderdaad, dan komt er ergens wel - maar vraag niet op welk niveau - een evenwicht tussen vraag en aanbod. Maar dat is niet wat men van zo'n schaars, zo'n belangrijk artikel mag vragen. Dat moet op een andere wijze worden verdeeld. Natuurlijk is dat iets wat in kringen van de V.V.D. een rol speelt, want het is een ervaringsfeit, dat jonge echtparen van rijke ouders in het Nederland van vandaag altijd wel een woning krijgen.
Ik wil nog graag een kanttekening maken in dit verband bij een uitspraak, gedaan door het Monetaire Comité van de EEG. Ik heb erover gelezen, dezer dagen in de krant, dat dé centrale oorzaak van overspanning van onze economie zou zijn de woningbouw. Dat, congres, is een harteloze uitspraak van mensen, die op een gegeven moment louter statistisch denken en ken, dacht ik, geen uitspraak zijn van bestuurslieden, die verantwoordelijkheid moeten afleggen tegenover de bevolking. .
Als onze economie overspannen is, dan zal men daar die spanning moeten doen afnemen, waar het kan, maar dan zal men dat niet daar mogen doen waar die spanning een absolute noodzaak is.
Het is bijzonder jammer, dat de demissionaire ministers het standpunt innemen , dat zij niet al te veel kunnen zeggen op vragen, hen gesteld door Kamerleden, want anders zouden wij de minister van Financiën, die toch als bestuurder iets te maken moet hebben - als het goed is - met het Monetaire Comité, over deze uitspraak eens ter verantwoording kunnen roepen. Misschien zal zijn collega van volkshuisvesting, minister Bogaers, dit krantenartikel ook niet zijn ontgaan en dan hoop ik, dat hij in de kabinetszitting van gisteren. Zijn verdiende straf niet zal zijn ontgaan.
Ik wil vervolgens nog iets zeggen over de verdeling van het nationale
inkomen. Hoewel die aanzienlijk beter is dan vroeger, deugt hij nog niet. En daarbij geeft de overheid, om het zachtjes te zeggen, niet het goede
voorbeeld. In de troonrede is meegedeeld, dat de lonen zich binnen enge, grenzen dienen te bewegen, doch in datzelfde begrotingsjaar, ingaande 1 januari 1965, konden de topambtenaren, en helemaal aan de top, .de ministers, nog een extraatje incasseren bovenop — wat dan heet - de normale trend. Wanneer dan gezegd zou worden: "Die beslissing is een jaar of drie geleden al, gevallen, daar kunnen we toch moeilijk op terugkomen", dan zou mijn antwoord zijn:

"Zou het niet een goede gedachte zijn geweest dat u had gezegd: "Weliswaar zouden wij er recht op kunnen laten gelden, maar voor het komende jaar willen wij daar voorlopig maar vanaf zien".Dat zou althans een goed begin zijn geweest! Als men een dergelijke zelfbeheersing, een dergelijke zelfdiscipline zichzelf niet oplegt, moet men zich niet verbazen wanneer er mensen zijn, die maar moeilijk kunnen begrijpen, dat zij met 5% genoegen moeten nemen. Juist omdat die inkomens en vermogensverdeling in Nederland zeer beslist nog niet is zoals de overgrote meerderheid van ons volk wenst, zou ik ook nog eens willen wijzen op die ongelijkheid, op het meten met twee maten op het terrein van de belastingen. Aan de ene kant - wanneer men nog ver en ver beneden het sociale minimum verdient al een aanslag in de loonbelasting, al een kleine bijdrage aan de algemene middelen van de ene gulden, die men extra heeft verdiend, zelfs wanneer men minder dan ƒ 110,— in de week verdient. Aan de andere kant het volkomen onbelast laten van diegenen, die hun vermogen zien aangroeien doordat zij een goede kijk hebben gehad op de beurs, een goede kijk hebben gehad op de prijsontwikkeling van het onroerend goed. Dat meten met twee maten is onverdragelijk. Ik zou in dit verband ook nog iets willen zeggen over de prijsvorming van het onroerend goed. Daarover kan ik heel kort zijn. Ik wil slechts aanstippen, dat ook hier spanningen in ons volk worden gebracht, die mee, dacht ik, reden zijn voor het slechter wordende sociale klimaat in Nederland, en die een prikkel zijn voor het egoïsme, voor het aan zichzelf denken, dat zo

sterk om zich heengrijpt in West-Europa, zowel in het nationale als in het internationale denken. Wanneer men een kleine middenstander, die één centje teveel heeft genomen voor een flesje pap, op de bon slingert en er geen aandacht voor heeft, dat ook deze man om zich heenziet en ziet hoe ongeremd men winsten kan maken uit de verkoop van onroerend goed, dan is het volkomen duidelijk, dat het rechtsbesef bij zo iemand heel sterk wordt aangetast.

En ook al zou men. om andere redenen wellicht van mening zijn, dat niet alle prijzen kunnen worden beheerst - natuurlijk kunnen ze dat niet - zou men er toch begrip voor moeten hebben, dat in de eerste plaats gedacht zou moeten worden aan die goederen, die én belangrijk én schaars zijn en niet in de eerste plaats aan bijv. patates frites, want die zijn niet schaars in Nederland.....

Op het terrein van het onroerend goed wil ik ook uw aandacht vragen voor enkele

tienduizenden, misschien honderdduizenden, die in de knoei zitten.
Het zijn veelal jonge mensen, jonge echtparen en ongehuwden, die op kamers wonen, "gemeubileerd" of ongemeubileerd. Formeel is er volgens de wet de mogelijkheid daar iets aan te doen. Daar is een zekere machtsvorming voor nodig. Wij hebben het besluit genomen, daar in de komende maanden wat aan te doen. Ik heb er alleen maat spijt van dat wij het niet eerder hebben gedaan.
Over de bodemschatten zal ik, na de resolutie die wij hebben aangenomen, en waar De Galan zo voortreffelijk over heeft gesproken, niet veel meer zeggen. Alleen deze kanttekening, dat wij ons tegen de verkoop van de nieuw gewonnen gronden in Nederland met alle kracht zullen verzetten. Deze nieuwe gronden, waar wij zo trots op zijn en die wij hebben gewonnen in de strijd tegen onze erfvijand, het water, daarvoor heeft de hele bevolking offers gebracht. Dat land, dat zo sterk het kenmerk heeft van de gemeenschappelijkheid, van van ons allen te zijn, dreigt men nu te gaan uitverkopen.
Ook over de andere bodemschatten als kolen, zout, olie, gas, hebben wij een uitspraak gedaan.
Aan de hand van een simpel voorbeeld is duidelijk te illustreren, hoe ongerijmd hier de houding van de Nederlandse regering is. Er wordt wél toegestaan dat twee Franse staatsmaatschappijen onderzoekingen doen in onze bodem, al vondsten hebben gedaan ookj er wordt wél toegestaan dat een Italiaanse staatsmaatschappij hetzelfde doet, wél toegestaan dat een Britse maatschappij, die voor de helft in staatshanden is, zoiets doet en tegelijkertijd wordt het hoofd geschud en gezegd: Nee, hier ligt geen taak voor de Nederlandse regering". Het is haast niet te geloven.
Ik mag er in dit verband op wijzen, dat wij geen beginselpunt, geen dogma maken van socialisatie of nationalisatie, maar wij beleven thans, dat de anderen blijkbaar een dogma hebben gemaakt van het niet mogen, niet kunnen socialiseren.
Er zijn een paar praktische aanleidingen om op het ogenblik socialisatie minder argwanend te bezien. Wanneer wij bedenken, dat de macht van de overheid, van de Nederlandse overheid, om energiepolitiek te gaan voeren, heel sterk is afgenomen, omdat dat Europese politiek is geworden, is het goed te weten, dat er andere landen in de EEG zijn, die ook hun macht inbrengen in het gemeenschappelijk energiebeleid, maar omdat zij staatsbedrijven hébben, altijd de mogelijkheid houden om voor hun bevolking datgene te doen, wat zij noodzakelijk vinden. Maar wij geven dat volledig uit handen. Het lijkt me niet erg verstandig, niet erg praktisch.

En ook nog dit: Wij worstelen met het grote probleem van de verdeling van de investeringen, van de vermogens in de bedrijven belegd. Er zijn plannen over. Er is een rapport van de vakbonden waar heel, veel goeie dingen in staan, maar er blijven moeilijkheden, waarvoor - de vakbonden zullen de eersten zijn om dat toe te geven - nog niet de ideale oplossing is gevonden.

Voorzover er sprake is van overheidsbedrijven hebben wij dat verdelingsprobleem tenminste niet,

En nog een derde kanttekening. Een interessante ervaring hadden wij een paar weken geleden ergens in het Overijsselse, waar een grootbedrijf stond,

dat voor de helft door de overheid werd gedreven. Het was een bedrijf voor plastic buizen, de Overijsselse waterleidingmaatschappij, die verscheidene filialen in de wereld heeft, in Denemarken, in Duitsland, in India en in Ghana. De directeur van dit bedrijf zei mij: "U hebt geen idee, hoe ongelooflijk belangrijk het voor ons is ten opzichte van onze particuliere concurrenten, dat wij overwegend overheidsbedrijf zijn. Hoe belangrijk dat is tegenover deze jonge volkeren, die veel meer vertrouwen in ons hebben, omdat zij denken en vermoeden - en ik hoop ook met enig recht - dat wij hen beter zullen verstaan, beter zullen begrijpen, hun beter de diensten kunnen leveren, die zij nodig hebben, dan de bedrijven, die tenslotte erop uit zijn om zoveel mogelijk winst te maken".

Over het bewoonbaar maken of houden van ons land zal ik niet veel meer zeggen. Alleen deze kanttekening: Er zijn een aantal plekken in Nederland, die niet in de eerste plaats beschouwd moeten worden als een natuurmonument, maar die slechts toegankelijk zijn voor heel weinigen. Dat kan niet meer in ons land. Het kan niet meer, dat dergelijke gebieden beschouwd moeten worden als privé-terrein, wanneer het belangrijke en grote gebieden zijn.

Ik wijs nog op een mededeling in de Troonrede van 1963, waar sprake was van "ruimte voor de sport." Als wij de getallen zien, de uitspraken van de Nederlandse Sportfederatie eens leggen naast hetgeen ons beloofd is, dan is het duidelijk, dat hier gefaald wordt.

Een woord over de vervuiling te land, te water en in de lucht. Dezer dagen moest de voorzitter van de landelijke commissie die zich bezig houdt met luchtvervuiling meedelen, dat het nóg wel "een aantal jaren" zou duren voor die commissie daarmee klaar was. Dat kan niet en dat mag niet.

Wanneer men in West-Duitsland, in het Roergebied, reeds wettelijke regelingen heeft om daaraan in noodgevallen iets te doen, dan is het toch, dacht ik, de moeite waard om

te overwegen of ook hier in Nederland niet enkele plekken zijn waar zich zo‘n situatie kan voordoen en waar men nu niet op voorbereid is. Ook hier geldt, dat regeren vooruitzien is.
Over de vestiging van bedrijven in het Westen, zeer bijzonder in het Westen, zou ik dit nog willen zeggen, dat bij de kabinetsformatie in 1963 door ons daarin het befaamde punt is gebracht, dat de overheid bevoegdheden moet hebben - daarvan ook gebruik maken natuurlijk - om in bepaalde gevallen bepaalde bedrijven geen vergunning te geven om zich ergens te gaan vestigen.
Die boom is geplant in 1963; ik heb er nog geen bloei aan gezien, laat staan vruchten, en ik betreur dat.
Wat ons wegennet betreft, ook dat telt mee, wanneer we spreken over bewoonbaar maken van ons land. In het jaar 2000 heeft De Galan ons voorgerekend, en het lijkt mij toe dat hij volstrekt gelijk had, zullen er hier in Nederland 7 maal zoveel auto's zijn als op het ogenblik. Ik mag misschien ook nog een ander getal dat ik vond, aanhalen. De autodichtheid in Nederland was twee jaar geleden, en toen dachten wij dat er toch ook al heel wat waren, even groot als 40 jaar geleden in de Verenigde Staten en ook dat kan misschien een aanwijzing zijn, dat wij de cijfers toch nog eens goed op ons moeten laten inwerken en proberen, die ontwikkeling bij te benen; voorblijven zal wel niet gaan, maar bijbenen zou al een hele prestatie zijn, die heel ver afwijkt van wat wij de laatste tijd hier in eigen land zien.
Of de VVD over enige tijd ook nog ministers zal hebben in het kabinet is een open vraag, maar het onzalige idee om tollen te heffen, om tollen te brengen hier in Nederland zou dan verdwenen zijn wanneer de VVD niet meer aan een volgend kabinet zou meedoen! Het is iets, dat misschien overdacht zou kunnen worden door de formateur....
In de rij van punten die ik nu heb opgesomd behoort natuurlijk en zeker vandaag, ook het radio en TV-bestel. Ik mag er misschien een kléine algemene opmerking over maken. Radio en TV, heel belangrijk kunnen wij niet zonder. Wij steken er iets door op, krijgen voorlichting. We hebben contact met andere mensen, wat voor heel velen zo belangrijk is. Het maakt
een deel van ons godsdienstig, van ons geesteloze leven uit. Wij moeten dus zeggen dat iedere groep, die wat eigens te vertellen heeft de kans moet houden of de kans moet krijgen om dat te tonen, om daarvan te laten blijken, om daarover in contact te komen met de bevolking. Eigen kleur, eigen geur en smaak zijn daarbij natuurlijk belangrijk, want het gaat er niet om elke dag nog meer stamppot of tutti frutti op te dienen, zoals

dat van zee uit gebeurt. Verscheidenheid, laten we dat nog eens heel duidelijk zeggen, verscheidenheid is geen ramp, het is geen schande, zoals sommigen de laatste tijd menen. Het is een zegen, het is het zout in de pap, het is het leven zelf. Echter, we moeten oppassen voor sectarisme, oppassen voor het isolement, want we zijn als volk, als gemeenschap ook verantwoordelijk - wanneer wij aanspraak willen kunnen maken op het begrip volk, een gemeenschap - we zijn ook verantwoordelijk voor eikaars geestelijk bezit en te weinig is dat tot nu toe tot uitdrukking gekomen. Dat is geen nieuw geluid. Al in 1955, bijna op de dag af tien jaar geleden, was er in de Kamer de behandeling van een televisienota en bij die gelegenheid heeft Burger toen een motie ingediend waarin werd beklemtoond de noodzaak van een nationale politiek, van een meer algemeen program. Die motie werd verworpen, met de PvdA, de V.V.VD en de CPN vóór,en de confessionelen tegen. Alle KVP-ers, alle AR-ers, alle Christeijk-historischen waren tegen. Alle Partij van de Arbeid-leden, van de Kamer en alle leden van de fractie van de VVD en de CPN waren er vóór.

En het is misschien goed om dr. Gros nog eens te citeren, die een proefschrift schreef "Televisie, parlement, pers en publiek". Een proefschrift, dat altijd enige garantie geeft, dat de opvattingen gezeefd zijn en dat die zijn gekoeld zonodig in de wetenschappelijke hallen van onze
universiteiten. Op blz. 151 van dat proefschrift kunt u het volgende lezen: "De beide moties, die van de heer Burger en die van de heer Van Sleen" - want er was ook een motie van de heer Van Sleen die ging over de eigen positie van de kerken - "houdende de mogelijkheid om te komen tot een vernieuwing in de omroepverhoudingen hebben duidelijk geleerd, dat bij de bestaande politieke verhoudingen en de sterke verstrengeling van politiek, godsdienst en omroep en bij een confessionele meerderheid in het Parlement een wijziging in de structuur van het omroepbestel niet kan worden verwacht".

Dat was wat dr. Gros er van zei naar aanleiding van de ervaringen tien jaar geleden. Sindsdien zijn er twee wijzingen gekomen. Een ten goede en één ten kwade. De confessionele partijen hebben meer begrip gekregen voor de noodzaak van samenwerking, van openheid ook; gelukkig. Niet alle leden van die fracties, maar in het algemeen gesproken is die tendens duidelijk aanwezig. Maar de VVD, die in 1955 ook van mening was dat er meer moest worden samengewerkt, dat het gemeenschappelijke, het algemene, het nationale meer tot uitdrukking moest komen, spreekt daar niet meer

over! Daar heeft de commercie de overhand gekregen. Sinds Oud er uit is, hebben in de top van deze partij de bankiers, de industriëlen, de handelslui het voor het zeggen gekregen en is de machtsidee vóórop gekomen, de macht van de portemonnaie, de macht van het geld. De idealen, die men toen had, zijn blijkbaar op stal gezet. Organisatiekwesties zijn moeilijk en er is ook weinig belangstelling voor, geloof ik, maar waar wel belangstelling voor is, en ik zal ze opsommen, is:

a. dat er meer samenwerking moet zijn, dat begrijpt iedereen, die kijkt en luistert;

b. dat er in het gehele land zo gauw mogelijk het tweede net kan worden bekeken;

c. dat wij via de radio kunnen krijgen, wat wij via de draadomroep al kunnen krijgen, nl. een licht en luchtig program, zonder voortdurend die ellendige reclame, die ons wordt gepresenteerd via Veronica en die alleen geconsumeerd, werd als een soort dwangconsumptie, maar die natuurlijk iedereen graag zou missen. En tenslotte

d. dat er meer keuze zou zijn dan tot nu toe in die zin, dat het door heel velen zou worden ervaren als winst, als grote winst, wanneer wij zouden hebben, wat ons in hei uitzicht is gesteld, het centrale antenne-systeem, wat volgens de overheid ƒ 160 miljoen zou moeten kosten aan inves-

teringen. Als dat waar is, dan is dat nu natuurlijk in verhouding tot de bijna twee miljoen tv-toestellen, die we hier hebben, maar een

peuleschilletje en dan zouden wij er zo gauw mogelijk werk van moeten maken. Dan pas zal men volwassen kijker en luisteraar kunnen zijn, wanneer men zelf kan kiezen uit vele mogelijkheden.

Wat de organisatie betreft: dat zou allang voor elkaar zijn geweest als men in 1955 had gedaan waarvoor wij hebben gepleit; als men in 1963 had gedaan, wat door ons bij de kabinetsformatie als plan is overgelegd. Men heeft, het niet gewild. Men is gegaan naar een pacificatiecommissie en wij hebben daarvoor de verantwoordelijkheid als partij niet kunnen aanvaarden. Wat wij alleen maar hopen is, dat aan het ongelooflijke gehannes zo gauw mogelijk een eind komt. De uitkomst is onbekend. Maar één ding staat vast als wij het voor het zeggen zouden hebben, zouden de verkregen rechten, vrijheden, de zeggenschap van de burgers niet door de geldmacht en de economische macht verloren mogen gaan. Dat staat op het, spel op het ogenblik en ik hoop, dat Nederland dat langzamerhand gaat begrijpen. Want we mogen dan hét algemeen kiesrecht hebben gekregen en daarmee de macht van het parlement - ik zet het met kleine letters op het ogenblik! - maar er zijn andere machten in óns land, die lak hebben aan het parlement! Dat wil zeggen,vorig jaar wisten ze ons wel te vinden! Er is nooit in Nederland, ik heb het

niet ervaren sinds 1945, een pressiegroep geweest, die met zoveel aandrang, met zoveel machtsmiddelen, met zo'n raffinement, heeft geprobeerd de Kamer te beïnvloeden als dat het, vorig jaar het geval is geweest. Vergeleken daarbij hebben wij tot nu toe in Nederland geen pressiegroepen gekend. En het is jammer, dat de meerderheid dat niet ziet.
Wij meenden dat wij althans een parlementaire democratie, zij het dan nog geen sociale en economische democratie in Nederland hadden. Wij méénden dat Maar de werking daarvan is heel gebrekkig gebleken deze Week.

Ik wil tenslotte over de democratie, over de sociale en economische democratie nog graag iets zeggen. Ik zou dat graag willen illustreren, duidelijk maken, aan de band van Breedband: Bij die geschiedenis, bij de verkoop van Breedband aan Hoogovens, komen beide kanten, het gebrek aan sociale en economische democratie én het tekortschieten van de parlementaire democratie duidelijk aan het licht.
U weet, dat in de leiding van de onderneming commissarissen zijn. Commissarissen bij Breedband waren o.a. vanaf het begin, onze vriend Nederhorst en Middelhuis, de oud-voorzitter van de K.A.B. Nederhorst - en iedereen die hem kent zal weten, dat waar hij ook is, hij een actieve rol vervult-was lid van de Raad van commissarissen van Breedband. Hij, voorzitter lange jaren van de economische commissie van de Kamer, vanaf het begin lid van het Europese Parlement van de Kolen en Staal Gemeenschap, hij moest één dag voor de verkoop plaatsvond, vernemen, door middel van een brief, dat het de bedoeling was, dat men tot verkoop zou overgaan. Als - de vergelijking is een beetje oneerbiedig Nederhorst -ik zou haast zeggen, als oud roest is hij opzij gezet. Geen dankwoord van Breedband heeft eraf gekund tot nu toe. Nederhorst, als vertegenwoordiger, ik zou haast zeggen, van het algemeen belang, als de man van het Parlement (want dit was een belediging van het Parlement) kreeg een dergelijke behandeling.

En dan Middelhuis,. Op onze aandrang vooral, een vertegenwoordiger van de vakbeweging in Breedband. Als zodanig is Middelhuis in de rij van commissarissen van Breedband gekomen. Ook hij heeft diezelfde vernederende behandeling moeten ondergaan. Eén dag voordat het plaatsvond, zonder voorkennis de mededeling, dat Breedband, waarvan zij commissaris waren, werd verkocht. Dat durft men dan "Open ondernemerschap" te noemen. Andriessen mag dan wel hebben gezegd, dat hij dan toch in ieder geval in de Hoogovens nieuwe stijl drie man krijgt, maar dan niet - en wie is

er op dat idee gekomen? - maar dan niet Nederhorst en niet Middelhuis. Hoewel de drie machteloos zijn, omdat nu eenmaal, juist bij die Hoogovens de concentratie zo sterk is van degenen die stem hebben als aandeelhouders, dat daar een commissaris buiten de club ook van Hoogoven* nieuwe stijl tenslotte niets te vertellen zal hebben.

' a &

•J .-r

Het zijn de banken, die hier de geconcentreerde macht hebben waar wij al eens eerder op hebben gewezen en waar Witteveen van heeft gezegd, dat hij helemaal niet inzag, dat dat een zaak was, die je eens in de gaten moest houden. Alleen de directie is te feliciteren, want we hebben deze week kunnen lézen, dat de netto-winst groter was dan ooit tevoren en wij weten ook dat de tantièmes dankzij de fusie wat hoger zullen zijn dan tot nu toe.
Als ooit duidelijk is geworden hoe noodzakelijk het bestuur van onze ondernemingen, van onze grote ondernemingen, hervormd moet worden, hoe noodzakelijk het is dat hier die machtsposities en dat relatie-inkomen doorbroken wordt, dan is het wel duidelijk geworden bij Breedband-Hoogovens.
En dan de kwestie van het voorlichten van de Kamer, of beter gezegd, het niet voorlichten van de Kamer. U weet, dat de minister van Financiën heeft gezegd in de Eerste Kamer, waar Vos deze zaak heeft aangespannen, trouwens ook van andere zijden ditzelfde naar voren is gebracht, dat dat niet kon, omdat er anders misschien op de beurs zou worden gespeculeerd. Vos heeft terecht gezegd, dat hij niet begreep, dat deze regering zo bang en zo vies was voor speculatie. Maar ik geloof, dat men dit uitsluitend mort zien als een knieval- voor deze moderne Staalmeesters, want men had zeer wel, men had natuurlijk heel goed onder voorbehoud van goedkeuring door de Kamer deze verkoop, als men dat dan nodig vond, kunnen doen. De aandelen Breedband zijn niet eens genoteerd op de beurs; men zou dus hoogstens wat rekening hebben kunnen houden met Hoogovens, of die een goede of een slechte koop had gedaan. Welnu, ik geloof, dat hier helemaal geen sprake van behoefde te zijn. Er was natuurlijk de mogelijkheid geweest van vertrouwelijk inlichten, maar dat was juist niet mogelijk geweest, volgens de heer Witteveen, omdat dan de mogelijkheid van uitlekken er zou zijn geweest en ik kan niet anders zien dan dat hier eigenlijk gesuggereerd werd,

dat in het bijzonder dan deze Kamerleden zelf van die wetenschap gebruik zouden kunnen maken, of eventueel hun vriendjes. Want wat kan er anders voor reden zijn geweest? Ik neem dit ernstig op. Ik wil me nu maar even beperken tot onze eigen kring, tot onze eigen groep. Het geen vertrouwelijke inlichtingen durven geven over verkoop van een dood ding, omdat het eens zou kunnen uitlekken. En daar dan tegenover in onze fractie een voorzitter van de commissie van de B.V.D Patijn, als voorzitter van de begrotingscommissie van Buitenlandse Zaken, waar ook nog wel eens vertrouwelijke mededelingen worden gedaan; Blom als de voorzitter van de defensiecommissie, waar de grootste en belangrijkste zaken onze defensie betreffende, worden behandeld; Peschar als de voorzitter van de commissie voor de rijksuitgaven; Van der Goes, Bommer, Suurhoff, die al in de openbare dienst, die al Kamerlid waren, toen Witteveen en Andriessen nog op de collegebanken zaten. Ik vind het een schande, dat men zo de Kamer durft te behandelen. Zij zijn pas komen kijken in de politiek. En als niet door hen, wanneer zij straks nog minister zullen zijn, excuses worden gemaakt en fouten worden erkend, dan zal onze fractie moeten overwegen of zij nóg verder mee kan doen aan het incasseren, aan het in ontvangst nemen van vertrouwelijke mededelingen, aan het meedoen aan vertrouwelijke besprekingen,

Een kleine kanttekening nog bij de droevige maandag van deze week, de Misse Maandag zou ik die willen noemen. Ik heb, ik wil het u wel zeggen, geaarzeld of ik de minister-president via de kamervoorzitter zou moeten vragen bij onze beraadslaging te zijn, hoewel dat natuurlijk een vanzelfsprekendheid had moeten zijn. Maar er was één ding, dat bij mij de deur dicht deed. Op het moment, dat de kamervoorzitter de overleden president van Oostenrijk herdacht, die hier enkele jaren geleden onthaald is, de gast is geweest van ons volk en van onze regering, op datzelfde moment dat de voorzitter hem herdacht, en de regering het antwoord schuldig bleef - wat de eerste maal is sinds 1945 - toen op dat moment bij mij duidelijk werd, dat de regering niet was gekomen, deze plicht niet vervulde, deze ereplicht niet vervulde, omdat zij niet aanwezig wilde zijn bij enkele opmerkingen, die de heer Vondeling meende te moeten maken, op dat moment dacht ik, dat het nodig was, om zo nodig op harde wijze de minister-president eraan te herinneren, waar hij op belangrijke momenten in ons parlementaire leven behoort te zijn. Dat is namelijk in de Kamer!

Eén groep is er in onze Kamer, in onze volksvertegenwoordiging, waarvan het helemaal onbegrijpelijk is, wanneer men de geschiedenis nagaat, dat zij dit standpunt innamen. Dat is dé groep, die zich nog steeds liberaal noemt. Want dat is, historisch gezien - zo

bezie ik het althans persoonlijk - in velerlei opzichten een erenaam. De naam van Thorbecke is hiermee genoemd, de grote radicaal, de grote hervormer. Dé vechter voor de rechten van het parlement tegenover een regering die haar maat niet kent. En het is hiermede wel duidelijk geworden, dat wij nooit meer, wij niet, wij zeker niet, nooit meer hen mogen noemen liberalen, dat het nodig is, hen in het vervolg te noemen, wat ze zijn conservatieven.

Deze houding van hen heeft niets met hét echte geeetelijke liberalisme gemeen. De mantel van Thorbecke, die past hen niet.

Ik had nog iets willen zeggen over de opvoeding tot staatsburger, die zo noodzakelijk is gebleken ook in de afgelopen weken, over het onderwijs, over de democratisering van de universiteiten, maar ik heb al zoveel punten aangeroerd en mijn uur is vol. Ik heb wellicht al te lang gesproken.

Niet alles van wat ik heb gezegd kan in een paar jaar voor elkaar worden gebracht, maar men zou er een begin mee kunnen maken en wij zouden er een begin mee gemaakt willen zien. Wij willen dat een regering ons helpt om uitzicht te krijgen op 1970 en 1980. De mogelijkheden lijken onbeperkt en de taken staan torenhoog voor ons. Onze maatschappij zit slecht in elkaar, De techniek is ons ver vooruit gehold en de maatschappijwetenschappen en de toepassing daarvan in ons dagelijks leven zijn heel ver achter gebleven.

Wij zullen een achterstand moeten inhalen. Daarvoor is kennis nodig, daarvoor is toewijding nodig, daarvoor is macht nodig. Want recht en gerechtigheid komen niet vanzelf. Die moeten bevochten worden. Daarvoor is nodig een grote organisatie van leden, van politiek geïnteresseerden, daarvoor is nodig een groot aantal kiezers die zich verzamelen. Nu weet ik wel, dat de huidige generatie in het bijzonder, dat die een beetje huiverig staat tegenover massa-organisaties. Laat ik dan aan hen mogen zeggen: wij weten, dat de massa uit enkelingen bestaat. En om die enkelingen, om hun geluk is het ons te doen. Dat is het doel waarnaar wij streven. Dat is ons heilig ideaal.

-